Roll No. ....

Total No. of Pages : 4

Total No. of Questions : 7

उत्तरमध्यमा द्वितीयखण्ड

विषय कोड : 810

ज्योतिषम्

चतुर्थ प्रश्नपत्र

समय : 3 घण्टे **पूर्णांक : 100**

1. समुचितं विकल्पं चिनुत – 5×2=10

(क) 'ग्रहलाघवम्' इति कीदृशः ग्रन्थोऽस्ति ?

(*i*) करणग्रन्थः

(*ii*) संहिताग्रन्थः

(*iii*) फलितग्रन्थः

(*iv*) प्रश्नग्रन्थः

(ख) 'रविहतः' इति शब्दस्य अर्थः कः ?

(*i*) द्वादशगुणितः

(*ii*) एकादशगुणितः

(*iii*) त्रयोदशगुणितः

(*iv*) पञ्चदशगुणितः

(ग) 'क्षितिभुवः' इति शब्दस्य अर्थः कः ?

(*i*) कुजस्य

(*ii*) शुक्रस्य

(*iii*) शनेः

(*iv*) चन्द्रस्य

(घ) 'शैल:' इति शब्दस्यार्थ: ... ?

(i) सप्त

(ii) अष्टौ

(iii) नव

(iv) दश

(ङ) 'क्रिय:' इत्यनेन किमवगम्यते ?

(i) मेष:

(ii) मिथुन:

(iii) कर्क:

(iv) सिंह:

2. रिक्तस्थानानि पूरयत :– 5×2=10

(क) ज्योति: प्रबोधजननी परिशोध्य .... ।

(ख) परिभग्न समौर्विकेशचापं .... ।

(ग) द्वयब्धीन्द्रोनितशक ईशहृत फलं .... ।

(घ) दिनगणभवखेट: .... ।

(ङ) स्वखनगलवहीनो द्युव्रजोऽर्कज्ञशुक्रा: .... ।

3. समुचितं मेलनं कार्यम् :– 5×2=10

(क) अहर्गण:	पञ्चदश
(ख) शरकृता	बुधकेन्द्रे
(ग) पञ्चभुव:	अहर्गणचतुर्दशघात:
(घ) ज्ञकेन्द्रे	पञ्चचत्वारिंशत्
(ङ) गणमनुहति:	दिनगण:

4. सत्यकथनानां समक्षम् आम् असत्यकथनानां समक्षं न लेखनीयम् :– 5×2=10

(क) मेषादिगे सायनभागसूर्ये दिनार्धभा या सा पलभा भवेत्सा ।

(ख) सूर्यस्य राश्यादिको ध्रुवः $0^S/1^0/49^1/11^{11}$ पठितः ।

(ग) चन्द्रस्य राश्यादिको ध्रुवः $7^S/2^0/50^1/0^{11}$ पठितः ।

(घ) दिनगणभवखेटश्चक्रनिहन ध्रुवो नः दिवसकृदुदये स्वक्षेपयुङ्मध्यमः स्यात् ।

(ङ) चन्द्रस्य दिनगतिः $790^1/35^{11}$ अस्ति ।

5. एकेन शब्देन उत्तरं लिखत :– 5×2=10

(क) द्युपिण्डः इति शब्दस्य अर्थः कः ?

(ख) अंशमुखः इति शब्दस्यार्थः कः ?

(ग) मृगः इत्यनेन किमवगम्यते ?

(घ) कति चरखण्डानि सन्ति ?

(ङ) कति स्थिरकरणानि भवन्ति ?

6. चत्वारः लघूत्तरीयाः प्रश्नाः समाधेयाः – 4×5=20

(क) ज्योतिषशास्त्रस्य त्रयो विभागाः के ?

अथवा

संहितास्कन्धस्य परिचयो देयः ।

(ख) वेदे अधिमासस्य पर्यायवाचकौ शब्दौ कौ ?

(ग) षट्पञ्चाशिकायां के के विषयाः वर्णिताः सन्ति ?

(घ) वैदिककाले ज्योतिषशास्त्रस्य स्वरूपं लिखत ।

अथवा

ज्योतिषशास्त्रस्य वेदाङ्गत्वं निरूपयत ।

7. द्वौ दीर्घोत्तरीयौ प्रश्नौ समाधेयौ – 2×15=30

(क) विवाहप्रसङ्गे विवाहयोगविचारः प्रतिपादनीयः ।

अथवा

प्रष्टुः शुभाशुभविचारः लेखनीयः ।

(ख) प्रश्नकाले वृष्टिविचारः विवेचनीयः ।

अथवा

नष्टवस्तुप्राप्तिप्रसङ्गे चौरज्ञानविचारः प्रस्तोतव्यः ।